

ONDERZOEK NATUURWETGEVING begraafplaatsen en oevers omgeving Torenwal-Plantsoen te Woerden

Eindrapportage
Moordrecht, 11 oktober 2018
in opdracht van
Gemeente Woerden

Onderzoek in het kader van de natuurwetgeving
vanwege vervangen beschoeiing en herinrichting
omgeving Torenwal-plantsoen
met Oude Begraafplaats en RK Begraafplaats

foto voorpagina: overzicht Oude Begraafplaats

Voor gewaarmerkte rapportage,
contact opnemen met GroenTeam

onderzoek en rapportage onder verantwoordelijkheid van:
drs. John Mulder, veldonderzoek
ing. Jan Oosterbaan, eindrapportage en projectleiding

*INHOUDSOPGAVE**pagina*

1 INLEIDING	
1.1 Situering en ingreep	4
1.2 Natuurtoets als instrument.....	6
1.3 Onderzoeksplan	9
2 BRONNENONDERZOEK SOORTEN	
2.1 Vaatplanten	11
2.2 Zoogdieren	11
2.3 Broedvogels.....	12
2.4 Amfibieën en reptielen	13
2.5 Vissen.....	14
2.6 Ongewervelde soorten.....	14
2.7 Conclusies uit beschikbare gegevens	15
3 LOCATIEONDERZOEK	
3.1 Context vigerende regelgeving gebiedsbescherming	16
3.2 Verkenning werkgebied en habitatbevindingen	16
3.3 Nader vleermuisonderzoek	21
4 SAMENVATTING CONCLUSIES.....	26
GERAADPLEEGDE LITERATUUR	28
GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN	29

1 INLEIDING

1.1 Situering en ingreep

Situering plangebied

Het groengebied met de RK Begraafplaats en Oude Begraafplaats langs Torenwal, Hoge Wael en Plantsoen vanaf de Ravelijnsingel tot aan de Oostdam/Voorstraat (zie figuren 1 en 2).

Figuur 1, situering werklocatie

Voorgenomen ingreep

De ruimtelijke ingreep omvat reconstructie van de oevers, deels gecombineerd met herinrichting en het mogelijk kappen van bomen.

Deze ingreep vergt natuuronderzoek om mogelijke bedreiging van (verblijfplaatsen van) zwaarder beschermde soorten flora en fauna vast te stellen (zie ook 'Onderzoeksverplichting' blz.9). Bij eventuele aanwezigheid en bovendien bedreiging van zwaarder beschermde flora of fauna dient vervolgens een ontheffing te worden aangevraagd, dit alles volgens de Wet natuurbescherming (Wnb).

Beschermingsregiems en wettelijk belang

Met betrekking tot toetsing van mogelijke effecten op flora en fauna is in de Wnb onderscheid gemaakt in drie beschermingsregiems: dat van de 'Vogelrichtlijn', van de 'Habitatrichtlijn' en van 'andere soorten' (zie ook 'wettelijke kaders' volgende bladzijde).

Figuur 2, werkgebied

Bij eventuele aanvraag van ontheffing vanwege bedreiging van ontheffingsplichtige soorten is onder meer bepalend of er een wettelijk belang van toepassing is dat is opgenomen in het betreffende beschermingsregiem, zoals *'het belang van de Volksgezondheid'* (voor soorten van de Vogelrichtlijn), een *'andere dwingende reden van groot openbaar belang'* (voor soorten van de Habitatrichtlijn) of *'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden'* (voor 'andere soorten' zoals aangegeven in de Bijlage van de Wnb). In beginsel wordt onder het belang *'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling'* géén ontheffing afgegeven voor soorten van de Vogelrichtlijn of Habitatrichtlijn, behalve indien de ecologische functionaliteit van de soort daarmee *geheel niet* wordt aangetast, bijvoorbeeld door het nemen van maatregelen (zie verder 'ontheffingsplicht' blz.7).

1.2 Natuurtoets als instrument

Doel en strekking natuuronderzoek

Deze rapportage omvat een Quick Scan, te weten een bureaustudie met een veldverkenning met habitatbeoordeling (waarmee de ingreep wordt getoetst aan de regelgeving met betrekking tot soort- en gebiedsbescherming, zie 'wettelijke kaders'), en een nader veldonderzoek.

Het onderzoek heeft tot doel inzicht te geven in de volgende vragen:

- Is er kans op noodzaak tot ontheffing van verbodsbepalingen van de Wnb?
- Is er naar verwachting een vergunning op grond van gebiedsbescherming nodig (Natura 2000 en/of het Natuurnetwerk Nederland/ NNN) ?
- Is er nader veldonderzoek nodig en voor welke soorten planten en/of dieren ?
- Welke zijn de mogelijke consequenties vanuit de Wnb en het NNN ?

Deze rapportage vormt de aantoonbare bewijslast op naleving van die wetgeving (zie blz.9 'Onderzoeksverplichting').

Hiermee wordt onderbouwd met welke beschermde soorten rekening moet worden gehouden, van welke soorten effecten kunnen worden *uitgesloten* omdat ze er niet worden verwacht, welke soorten er niet zijn aangetroffen dan wel omdat de planingreep geen natuurschade aan die soorten met zich meebrengt.

Het uitsluiten van gebruik door (of schade aan) de betreffende soorten '*op voorhand*' vergt een gedegen, controleerbare onderbouwing.

Wettelijke kaders en beschermingsregiems

De regelgeving met betrekking tot natuur kent twee typen bescherming: '*soortbescherming*' (Wnb) en '*gebiedsbescherming*' (Wnb en het NNN).

Soortbescherming is gericht op individuele soorten flora en fauna, waartoe in de Wnb onderscheid is gemaakt in beschermingsregiems met betrekking tot 'soorten van de Vogelrichtlijn' (Wnb § 3.1), 'soorten van de Habitatrichtlijn' (Wnb § 3.2) en 'andere soorten' (Wnb § 3.3).

Gebiedsbescherming is gericht op de specifieke habitat waartoe speciale begrensde gebieden zijn aangewezen, thans aangeduid met 'Natura 2000' dan wel gebieden die vallen onder regelgeving vanuit provinciaal natuurbeleid, waaronder het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS).

De regels van soort- en gebiedsbescherming sluiten elkaar niet uit, doch vullen elkaar aan. Toetsing aan gebiedsbescherming vindt uitsluitend plaats indien beschermde gebieden in het geding zijn, terwijl toetsing aan de soortbescherming *altijd* vereist is, zowel binnen als buiten beschermde gebieden.

Soortbescherming

De natuurwetgeving is in eerste lijn gericht op soortbescherming, dat wil zeggen bescherming van afzonderlijke soorten planten en dieren '*in welke situatie dan ook*'.

Omdat deze wet *alle* soorten planten en dieren omvat, óók in Natura 2000-gebieden, wordt bij dit natuuronderzoek primair aangehaakt op de soortbescherming.

Deze biedt bescherming aan planten en dieren tegen zogeheten 'natuurschade'.

Binnen het beschermingskader wordt onderscheid gemaakt tussen:

- het type ingreep ('bestendig beheer' of 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting');
- planten en dieren uit verschillende beschermingsregiems (zie hierboven);
- een aantal 'wettelijke belangen' (zoals eerder aangeduid).

Met betrekking tot het doel van de voorgenomen ingreep wordt onderscheid gemaakt tussen beschermingsregiems en verschillende 'wettelijke belangen'.

Beschermingsregiems en ontheffingsnoodzaak

De drie beschermingsregiems, 'Vogelrichtlijn', 'Habitatrichtlijn' en 'andere soorten', omvatten alle 'zwaarder beschermde soorten'.

- * De Vogelrichtlijn is van toepassing op alle inheemse vogels: bedreiging van vogels of verstoring van broedende vogels vergt in beginsel een ontheffing, waarbij het nest slechts tijdens het broedgebruik is beschermd, met uitzondering van een categorie 'jaarrond beschermde nesten' waarvan het nest, al of niet in gebruik, het gehele jaar rond beschermd is en bij bedreiging ontheffing vereist.
- * De Habitatrichtlijn is van toepassing op een in Bijlage IV opgenomen lijst met soorten zoogdieren, reptielen, amfibieën, dagvlinders, libellen, vissen, vaatplanten, kevers en 'overige ongewervelden' (weekdieren). Voor deze soorten is bij verstoring of bedreiging, te allen tijde een ontheffing vereist.
- * De 'andere soorten' zoals opgenomen in de Bijlage van de Wnb omvat lijsten met soorten vaatplanten, zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers waarvan door de afzonderlijke provincies wordt bepaald welke soorten in aanmerking komen voor een vrijstelling dan wel welke soorten bij verstoring of bedreiging eveneens aanvraag van ontheffing vergen.

Provinciale vrijstelling voor ruimtelijke ingrepen

Met betrekking tot de lijsten 'andere soorten' is er ten opzichte van de Ffw met betrekking tot kleine zoogdieren en amfibieën in de provincie Utrecht vooralsnog geen wijziging opgetreden ten opzichte van de oorspronkelijke landelijke vrijstellingen. Een deel van de zoogdieren en amfibiesoorten blijft dan ook ontheffingsplichtig. Echter voor in de Wnb opgenomen lijsten 'andere soorten' met betrekking tot een reeks vaatplanten en alle vissen, reptielen, dagvlinders, libellen en kevers geldt géén vrijstelling: deze soorten zijn dus, naast soorten van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, eveneens alle ontheffingsplichtig.

Gedragscode

Er wordt voorts van uitgegaan dat, vergelijkbaar met de situatie onder de Ffw, ook daarna de regels met betrekking tot gedragscodes van toepassing blijven. Aandacht vergt daarbij dat de nuancering tussen Tabel 2 en 3 in de Ffw ten behoeve van het onderscheid 'bestendig beheer' en 'ruimtelijke ontwikkeling' wat onder de Ffw een belangrijke basis voor de gedragscodes vormde, onder het regiem van de Wnb vervalt.

Naar verwachting zullen in de komende periode de verschillende Gedragscodes nader worden afgestemd op de Wnb.

Ontheffingsplicht

Bij ontheffingsplichtige soorten is het van belang in hoeverre de ecologische functionaliteit wordt aangetast:

- * Onder de condities dat er mitigerende maatregelen (kunnen) worden genomen waarmee kan worden gegarandeerd dat de ecologische functionaliteit *binnen* het werkgebied op geen énkél moment achteruitgaat, óók niet tijdelijk, is er géén ontheffing nodig.

Het achterwege blijven van effecten op de ecologische functionaliteit vergt afdoende onderbouwing, waarbij wordt aangegeven welke mitigerende maatregelen daarbij worden toegepast voor welke soorten.

- * Echter indien de bedoelde ecologische functionaliteit als gevolg van de ingreep níet met mitigatie kan worden gegarandeerd doch uitsluitend met compensatie, is voor de uitvoering daarvan eerst ontheffing vereist.

Voor soorten uit de Vogelrichtlijn of de Habitatrichtlijn dient bovendien te worden voldaan aan de specifiek in die richtlijnen opgenomen wettelijke belangen.

Bij een ontheffingsaanvraag wordt daartoe getoetst aan drie criteria:

- 1) er is sprake van een in of bij de wet genoemd belang;
- 2) er is geen alternatief;
- 3) er is geen sprake van afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding: dit criterium is ook van toepassing voor ontheffingsplichtige 'andere soorten' uit de Wnb.

Gunstige staat van instandhouding als ontheffingsvoorwaarde

Een ontheffing kan uitsluitend worden verkregen wanneer deze niet in het geding komt.

De voorwaarden waaraan voldaan moet worden staan in de Habitatrichtlijn genoemd:

- * uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat op lange termijn zal blijven, en . . .
- * het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en . . .
- * er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Wettelijke zorgplicht

Naast de specifieke regelgeving ten aanzien van juridisch zwaarder beschermde soorten bestaat de algemene zorgplicht bij eventuele verstoring of bedreiging van individuele planten of dieren. Dit omvat álle dieren, dus ook *alle onbeschermd*e soorten (Wnb art. 3.10).

Indien door werkzaamheden individuele dieren of hun vaste verblijfplaatsen worden verstoord of bedreigd, vereist dat de uitvoerder voldoende zorg in acht moet nemen om die verstoring of bedreiging te voorkomen.

Daartussen bestaat enige nuance:

- * Met betrekking tot juridisch zwaarder beschermde soorten dient absoluut te worden voorkómen dat individuen van betreffende soorten worden bedreigd (zie LNV 2005 en DR 2009).
- * Voor beschermde soorten die vallen onder de provinciale vrijstelling en onbeschermde soorten ligt dat iets minder strikt: men dient bij uitvoering van ingrepen zodanige maatregelen te nemen dat verstoring of bedreiging van individuele dieren 'zo veel als redelijkerwijs verwacht mag worden', wordt voorkomen (LNV 2005).

Gebiedsbescherming

Vergunning Natura 2000

De regelgeving met betrekking tot speciale beschermingszones in het kader van de Vogel- of Habitatrichtlijn (resp. REG 1979 en REG 1992/1997), te weten met betrekking tot Natura 2000-gebieden, wordt in de Wnb op een met de voormalige Nbw vergelijkbare wijze gecontinueerd in hoofdstuk 2 van de Wet natuurbescherming.

Werkzaamheden binnen een Natura 2000-gebied welke effecten kunnen hebben op 'aangewezen' soorten vergen aanvraag van een vergunning.

Ook voor gebieden 'buiten' een Natura 2000-gebied die een aanwijsbare ecologische functie voor de 'aangewezen soorten' uit dat Natura 2000-gebied hebben, kan onder sommige condities een vergunning vereist zijn ('externe werking', Wnb art. 2.7 & 2.8).

Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)

Sinds 1 juli 2015 is met betrekking tot effecten op Natura 2000-gebieden vanuit de omgeving, bovendien de PAS in werking getreden. Hierin wordt voor Natura 2000-gebieden in de wijde omtrek een grenswaarde gesteld aan de te verwachten stikstofdepositie in dat Natura 2000-gebied door de uitvoering van het betreffende project ('ontwikkelingsruimte'). De grenswaarde wisselt per Natura 2000-gebied.

Als de grenswaarde bij uitvoering van een ruimtelijke ingreep zal worden overschreden, vergt dat een berekening van de overschrijding en op basis daarvan, aanvraag van een vergunning. Ónder deze grenswaarde geldt een vrijstelling van de vergunningplicht.

Vergunning Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen EHS)

Dit betreft eveneens bescherming van natuurwaarden binnen begrensde gebieden.

Hiervoor hebben Rijk en Provincie samen spelregels ontwikkeld welke zijn vervat in de provinciale regelgeving. Hierbij is een 'nee-tenzij' beleid van toepassing, terwijl afhankelijk van de provinciale regelgeving daarop eveneens een 'externe werking' van toepassing kan zijn (geldt niet voor Utrecht). Werkzaamheden binnen het NNN (en deels ook in gebieden met 'externe werking') vergen een provinciale vergunning, waarbij compensatie van eventueel verstoorde natuurwaarden wordt vereist.

De actuele en potentiële waarden van het NNN zijn vastgesteld in de natuurdoelen voor dat gebied. De basis daarvoor ligt in de provinciale structuurvisie en de betreffende 'Provinciale Ruimtelijke Verordening'.

Onderzoeksverplichting

De Wnb en het provinciaal natuurbeleid verplichten om bij ruimtelijke ingrepen de mogelijk aanwezige zwaarder beschermde planten en dieren en de effecten daarop door de werkzaamheden, nader te onderzoeken. Dit om eventueel te verwachten natuurschade aan soorten te beoordelen en om dit te toetsen aan de beschermingsregels.

Waar negatieve effecten op ontheffingsplichtige soorten kunnen worden verwacht vergt dit ook veldinventarisaties. Indien dergelijke soorten ook inderdaad door de werkzaamheden worden bedreigd of verstoord, vergt dat aanvraag van een ontheffing welke wordt beoordeeld door het daartoe bevoegde provinciale gezag.

1.3 Onderzoeksplan

Met het onderzoek wordt stapsgewijs ingezoomd op de situatie en vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten of verstoring daarvan, kunnen worden uitgesloten dan wel nadere veldinventarisatie vergen.

Werkstap 1, analyse bestaande gegevens

Als eerste wordt de situatie getoetst aan indicaties van de NDFF, aan de verspreiding van soorten op basis van reeds bekende biogeografische informatie uit verspreidingsatlassen, aan overige literatuur en andere beschikbare onderzoeken. Die informatie is veelal niet compleet maar wel grotendeels indicierend.

Op basis hiervan en de algemene habitat van de locatie, wordt vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten mogelijk in dit gebied verwacht zouden kunnen worden, onafhankelijk van de aanwezige habitat, en welke juridisch zwaarder beschermde soorten op voorhand al kunnen worden uitgesloten.

Met betrekking tot 'uitsluitingen' in het kader van de regelgeving wordt in de rapportage aandacht geschonken aan *alle* mogelijke soortgroepen van (beschermde) organismen.

Voor sommige soortgroepen is dat niet méér dan slechts het aangeven waarom daarvan géén beschermden soorten op de locatie worden verwacht, dan wel waarom sommige soorten *niet* worden bedreigd of verstoord.

Werkstap 2, toetsing aan gebiedsbescherming

Dit omvat regelgeving in het kader van de Wnb en van provinciaal gebiedsbeleid (Natura 2000 en NNN), waarbij wordt beoordeeld of er wellicht ook andere natuurregeling in het geding kan zijn. Ook het PAS wordt globaal getoetst.

Werkstap 3, habitatbeoordeling en eventueel nader veldonderzoek

Naar aanleiding van het bovenstaande wordt een beoordeling gemaakt van de terreinkenmerken, de biotoop, de lokale habitat en van de ecologische betekenis van het effectieve werkgebied.

In de conclusie wordt op basis van de nader beschreven habitat, vastgesteld welke zwaarder beschermde soorten (Wnb) en eventuele 'aangewezen soorten' (Wnb/ Natura 2000) voor de gegeven situatie zonder nadere veldinventarisatie kunnen worden uitgesloten, wat tevens geldt voor het al of niet van toepassing zijn van de 'externe werking' met betrekking tot 'aangewezen soorten' (Natura 2000 - Wnb § 3.2).

Tot zover betreft dit onderzoek een 'Quick Scan': een bureaustudie met veldverkenning. Voor de zwaarder beschermde soorten die níét op basis van verspreiding en/of habitat voor bedreiging kunnen worden uitgesloten, is voor onderhavige rapportage een nader soortgericht veldonderzoek uitgevoerd (zie hoofdstuk 3).

Werkstap 4, eindconclusie en advies

De rapportage wordt afgerond met een puntsgewijze samenvatting van conclusies en consequenties, met een eventuele toetsing van consequenties, de haalbaarheid van het plan, het advies welke soorten nadere veldinventarisatie vergen dan wel in hoeverre natuurschade op voorhand met mitigatie kan worden voorkomen.

Leeswijzer

In de rapportage wordt de volgorde van de hierboven aangegeven onderzoeks- en onderbouwingsstappen aangehouden. Waar het voor de betreffende onderbouwing nodig is om informatieve kaders te schetsen, is dat in dit hoofdstuk beknopt aangegeven (zie blz. 5 t/m 10). Daarmee ontstaat de volgende opzet van de rapportage:

- * In hoofdstuk 1 zijn de uitgangssituatie, het voornemen, de hoofdlijnen van de regelgeving, de aanpak van het onderzoek en de opzet van de rapportage aangegeven.
- * In Hoofdstuk 2 wordt op basis van beschikbare verspreidingsgegevens en recente gegevens uit de databank van de NDFF, de literatuurstudie met daaruit voortkomende conclusies uitgevoerd.
- * In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op vigerende gebiedsregelgeving (Wnb/ Natura 2000, PAS en NNN) en worden de bevindingen van de ecologische verkenning met beoordeling van de betreffende habitat beschreven, zo nodig aangevuld met de verslaglegging van een nadere veldonderzoek.
- * In hoofdstuk 4 worden de voor de uitvoering relevante conclusies kort samengevat en wordt advies gegeven met betrekking tot mitigerende maatregelen. Voorts wordt advies gegeven met betrekking tot de gewenste nadere handelwijze.

De rapportage wordt beëindigd met lijsten van geraadpleegde literatuur en van gebruikte termen en afkortingen.

2 BRONNENONDERZOEK SOORTEN

Het onderzoek dat in dit hoofdstuk per soortgroep wordt weergegeven omvat de toetsing van de locatie aan bronnen met reeds bestaande inventarisatie- en verspreidingsgegevens.

Het is gericht op eventueel terreingebruik door juridisch zwaarder beschermde soorten (zie 'soortbescherming' blz.6-8) en indien voor het projectgebied relevant, op 'aangevozen soorten' (zie gebiedsbescherming blz.8-9).

De gegevens waarop deze toetsing is gebaseerd, omvatten veelal een aanzienlijk groter gebied dan de onderzoekslocatie: naar aanleiding hiervan wordt in hoofdstuk 3 ingezoomd op de nader begrensde werklocatie. De gegevens uit de databank NDFF bieden een goede indicatie doch zijn niet geheel toegespitst op de werklocatie en vergen derhalve tenminste nog een aanvulling door een habitatbeoordeling op de locatie.

Op basis van het bronnenonderzoek en de habitatbeoordeling wordt vervolgens bepaald welke (zwaarder) beschermde soorten in het werkgebied wellicht kunnen worden verwacht en welke soorten in het kader van de Wnb aanvullende veldinventarisatie vergen om vast te stellen of ze alsnog van aanwezigheid kunnen worden uitgesloten, dan wel zullen moeten leiden tot aanvraag van ontheffing.

De eventuele *noodzaak* tot nadere inventarisatie wordt afgeleid uit de samenhang tussen beschikbare gegevens (dit hoofdstuk 2), de habitatbeoordeling van het te onderzoeken gebied (zie hoofdstuk 3) en de 'soort' ingreep (§ 1.1).

2.1 Vaatplanten

Beschikbare gegevens

Uit de databank van de NDFF (2018, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het plangebied één ontheffingsplichtige plant is geregistreerd: Grote bosaardbei (zie ook Floron 2011).

Conclusie

We werklocatie vergt nadere controle op aanwezigheid van Grote bosaardbei.

2.2 Zoogdieren

Beschikbare gegevens

Uit de databank van de NDFF (2018, Quickscanhulp) blijkt dat vanaf de planlocatie binnen een straal van 1 km, 18 soorten zijn geregistreerd waaronder 5 vleermuissoorten. Ontheffingsplichtige grondgebonden zoogdieren zijn tot binnen een straal van 1 km niet geregistreerd.

Grondgebonden zoogdieren

De registratie betreft uitsluitend een reeks beschermde 'andere soorten' waarop een provinciale vrijstelling van toepassing is. Het betreft de muizensoorten Aardmuis, Bosmuis, Dwergmuis, Huisspitsmuis, Rosse woelmuis en Veldmuis, de martersoorten Bunzing, Hermelijn en Wezel en voorts Egel, Ree, Haas en Konijn (zie ook Broekhuizen

2016). Indien deze vrijgestelde soorten worden verstoord vergt dat toepassing van de wettelijke zorgplicht (zie blz.8).

Vleermuizen

Er zijn in deze omgeving 5 soorten vleermuizen geregistreerd: Gewone- en Ruige dwergvleermuis, Rosse vleermuis, Watervleermuis en Laatvlieger.

Rosse vleermuis en Watervleermuis zoeken hun verblijfplaats uitsluitend in (vooral oudere) bomen, Laatvlieger uitsluitend in bebouwing. De dwergvleermuizen kunnen in zowel gebouwen als bomen worden aangetroffen (zie ook Limpens 1997).

Alle vleermuissoorten zijn vermeld in de Habitatrictlijn Bijlage IV (zie § 3.1 Wnb) en zijn daarmee op voorhand ontheffingsplichtig.

Vleermuisgebruik kan bestaan uit verblijfplaatsen in bomen, gebouwen of andere constructies. Door sommige soorten worden tevens lineaire structuren (zoals houtsingels, boomrijen, bosranden, watergangen, dijken of combinaties daarvan) gebruikt als geleiding/ sonaroriëntatie voor vaste vliegroutes (met name van dwergvleermuizen, Laatvlieger en Watervleermuis).

Met het vervangen van beschoeiing worden vleermuizen echter in beginsel niet bedreigd, behalve als er bijvoorbeeld houtopstanden moeten worden gekapt.

Conclusie zoogdieren

* Grondgebonden soorten:

Ontheffingsplichtige soorten zijn op alle locaties uitgesloten op basis van verspreiding. Bij uitvoering is wel aandacht vereist voor mogelijk aanwezige 'andere soorten' waarop de wettelijke zorgplicht van toepassing is.

* Vleermuizen:

Aangezien mogelijk bomen en/of houtsingels moeten worden gekapt vergt dat nadere controle op mogelijkheden tot vleermuisgebruik, met aansluitend wellicht nader veldonderzoek.

2.3 Broedvogels

Beschikbare gegevens

Uit de databank van de NDFF (2018, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 1 kilometer van het plangebied diverse vogels met een jaarrond beschermd nest zijn geregistreerd.

Jaarrond beschermde nesten

De bij het NDFF geregistreerde soorten met een jaarrond beschermd nest betreffen voor deze locaties onder meer soorten die hoog in toppen van bomen nestelen, te weten Boomvalk, Buizerd, Havik, Ransuil, Roek, Sperwer en Steenuil.

Met uitzondering van Steenuil gebruiken deze soorten ook nesten van bijvoorbeeld Zwarte kraai, of zelfs van Ekster.

Steenuil maakt veelal gebruik van boomholten, waarvan oude knotwilgen favoriet zijn. In deze omgeving dient ook extra aandacht te worden besteed aan IJsvogel, waarvan het nest eveneens jaarrond beschermd is. Deze nestelt veelal in holen welke zijn gegraven in min of meer rechte oeverwanden.

Overige broedvogels

Veelal zijn er in elk soort terrein ook andere broedende vogels te verwachten, waaronder in het onderhavige werkgebied ook watervogels in oeverzones of op het water (zie ook Hustings 2002) en nesten in struwelen en in te kappen bomen.

Broedende vogels mogen onder géén enkele conditie worden verstoord (zie DR 2009). Onder die voorwaarde is echter voor de meeste broedvogelsoorten géén aanvullende veldinventarisatie vereist: dit is uitsluitend nodig op het moment dat werkzaamheden in het broedseizoen worden uitgevoerd.

Conclusie broedvogels

* Jaarrond beschermde nesten:

Vanwege het mogelijk kappen van bomen dienen deze te worden gecontroleerd op boomnesten. Eventueel aanwezige oeverwanden vergen inspectie op holen van IJsvogel. Indien dergelijke nesten aanwezig zijn vergen ze nader onderzoek op de gebruikende vogelsoort en mogelijk aanvraag van ontheffing.

* Broedende vogels: met betrekking tot overige broedende vogels dienen werkzaamheden die versturend kunnen zijn, in beginsel *buiten* het broedseizoen plaats te vinden (aandacht voor watervogels langs de oever).

2.4 Amfibieën en reptielen

Beschikbare gegevens

Uit de databank van de NDFF (2018, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het werkgebied 2 beschermde soorten zijn geregistreerd, te weten Heikikker en Rugstreeppad, beide van de Habitatrichtlijn (zie ook Creemers 2009; RAVON 63).

Daarnaast zijn 'andere soorten' geregistreerd waarop een provinciale vrijstelling van toepassing is, te weten Bastaardkikker, Bruine kikker, Gewone pad, Kleine watersalamander en Meerkikker.

Amfibieën

Heikikker wordt vooral aangetroffen in veengebieden, moerassen en overstromingsgebieden. De voortplantingshabitat bestaat uit ondiep, zonbeschenen water met oevers die in het voorjaar zijn begroeid met een lage, wat schrale vegetatie. Buiten de voortplantingsperiode houdt de soort zich op in vochtige hoge, dichte vegetaties maar ook wel in loofbos, binnen een afstand van maximaal 300 meter van de voortplantingshabitat.

Rugstreeppad is gebonden aan geschikt voortplantingswater in de omgeving: ondiep, zonbeschenen en bij voorkeur visvrij water waaronder poelen, vijvers maar ook stagnerende regenwaterplassen (zie ook Musters 1992). Open duingebieden vormen één van de natuurlijke habitats, maar de soort wordt ook aangetroffen in pioniersituaties op ruderaal terrein zoals bouwterreinen.

De soort is uitsluitend 's nachts actief en verschuilt zich overdag onder op het maaiveld liggende materialen (hout, steen), dan wel licht ingegraven in een open bodem of in holletjes van andere dieren, waarin ook een verblijfplaats wordt gezocht voor de winter. Landhabitat kan worden aangetroffen langs rivieren, in zandgebieden en in pioniersituaties op ruderaal terrein, waaronder ook tuin- en akkergronden, bermen van infrastructuur (weglichamen, spoordijken) en opgehoogde bouwterreinen, doch alle open terreinen binnen een afstand tot ca. 2 km vanaf geschikt voortplantingswater.

Alle genoemde soorten vergen voor hun voortplanting de beschikbaarheid van geschikt ondiep, open water en een zonnige situatie.

Van de 'andere soorten' gebruiken ook enkele een deel van het jaar een landhabitat waarbij ze onder meer schuilplaatsen zoeken in takkenhopen, onder losliggende materialen of in bestaande holletjes van andere dieren.

Indien deze vrijgestelde soorten worden verstoord vergt dat toepassing van de wettelijke zorgplicht.

Reptielen

Binnen een straal van 1 km van het werkgebied zijn géén reptielen geregistreerd, doch binnen een straal van 5 km wel Ringslang.

Conclusie amfibieën en reptielen

- * De werklocatie vergt controle op gebruiksmogelijkheden door Heikikker, Rugstreepad en Ringslang, en indien aanwezig nader veldonderzoek.
- * De overige soorten vergen toepassing van de wettelijke zorgplicht (zie blz.8).

2.5 Vissen

Beschikbare gegevens

Uit de databank van de NDFF (2018, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 5 km van het werkgebied géén ontheffingsplichtige vissen zijn geregistreerd (zie ook RAVON 63).

Conclusie vissen

Ontheffingsplichtige soorten kunnen op basis van verspreiding op voorhand worden uitgesloten.

2.6 Ongewervelde soorten

Bij ongewervelde soorten moet men denken aan vlinders, libellen, sprinkhanen en andere ongewervelde soorten zoals mieren, kevers, weekdieren e.d. Onder deze groepen vallen eveneens beschermde soorten terwijl voor sommige soorten ook een ontheffingsplicht geldt. Juridisch zwaar beschermd zijn soorten uit de groepen libellen, dagvlinders en 'overige ongewervelde soorten' (waaronder ook waterorganismen).

Beschikbare gegevens

Uit de databank van de NDFF (2018, Quickscanhulp) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het werkgebied één ontheffingsplichtige soort is geregistreerd, Groene glazenmaker, een soort van de Habitatrictlijn (zie ook Bos 2006; Dijkstra 2002).

Ook het waterslakje Platte schijfhoren, eveneens van de Habitatrictlijn, is niet op voorhand uit te sluiten (zie Gmelig Meyling 2008; Boesveld 2011).

Groene glazenmaker is in Nederland strikt gebonden aan groeiplaatsen van Krabbenscheer. Krabbenscheervelden komen vooral voor in meren en plassen van laagveenmoerassen, sloten in het veenweidegebied en rivierarmen.

Platte schijfhoren komt vooral voor in laagveengebieden en in het rivierengebied, vooral in grotere en kleinere plassen, sloten en vaarten. De soort leeft in helder, schoon water met een rijke begroeiing en kan slecht tegen eutrofiëring en vervuiling. Het slakje wordt vaak aangetroffen in draadalvegetaties, in andere ondergedoken waterplanten, op drijvende waterplanten en in/op combinaties daarvan (zie Gmelig Meyling 2008; Boesveld 2011).

Conclusie ongewervelden

Langs de oevertrajecten dient een controle te worden uitgevoerd op een potentieel geschikte habitat voor (één van) beide soorten.

Indien aanwezig dienen bij het plaatsen van beschoeïing zodanige mitigerende maatregelen te worden getroffen dat beide soorten niet worden bedreigd.

2.7 Conclusies uit beschikbare gegevens

Volgens de databank van NDFF en verspreidingsgegevens blijkt dat in het werkgebied naast vrijgestelde 'andere soorten' mogelijk als ontheffingsplichtige soorten te verwachten zijn:

- in te kappen bomen, vleermuisgebruik en jaarrond beschermde nesten;
- in rechtop staande oeverranden, hopen van IJsvogel;
- Heikikker en Rugstreepad, mogelijk ook Ringslang;
- Groene glazenmaker & Platte schijfhoren.

Indien werkzaamheden zullen worden verricht waarmee deze soorten kunnen worden bedreigd, vergen deze thans nadere controle van de werkzone om te beoordelen of er geschikte dan wel kansrijke verblijfplaatsen aanwezig zijn, in welk geval nader onderzoek (en mogelijk aanvraag van ontheffing) nodig is.

Ook zijn er broedgevallen te verwachten van watervogels en andere bodembroedende soorten (zoals watervogels of vogels in riet, bomen of struiken) welke tijdens het broeden moeten worden ontzien.

Tenslotte zijn er vrijgestelde kleine zoogdieren en amfibieën in hun landhabitat te verwachten welke bij de uitvoering aandacht en toepassing van de wettelijke zorgplicht vergen.

Andere ontheffingsplichtige soorten kunnen op basis van verspreiding en/of habitat, op voorhand worden uitgesloten.

3 LOCATIEONDERZOEK

3.1 Context vigerende regelgeving gebiedsbescherming

Natura 2000

De werklocatie ligt binnen het stadsgebied van Woerden. De dichtstbijzijnde Natura 2000-gebieden omvatten de 'Uiterwaarden van de Lek' en de 'Nieuwkoopse Plassen', beide op enige afstand van het werkgebied. In beide Natura-2000 gebieden zijn géén soorten aangewezen die ook in het werkgebied een verblijf zouden kunnen vinden, zodat de 'externe werking' (art.2.7 Wnb) niet van toepassing is.

Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)

Voorts betreft de ingreep slechts reconstructie van de oever, herinrichting en mogelijk kap van houtopstanden. Daarbij is met betrekking tot de PAS, géén toename van de stikstofuitstoot te verwachten zodat de grenswaarde voor omliggende Natura 2000-gebieden niet wordt bereikt.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

De werklocatie maakt ook géén deel uit van het Natuurnetwerk Nederland (NNN, voorheen de Ecologische Hoofdstructuur): ook de aspecten van provinciale gebiedsbescherming zijn dus niet van toepassing.

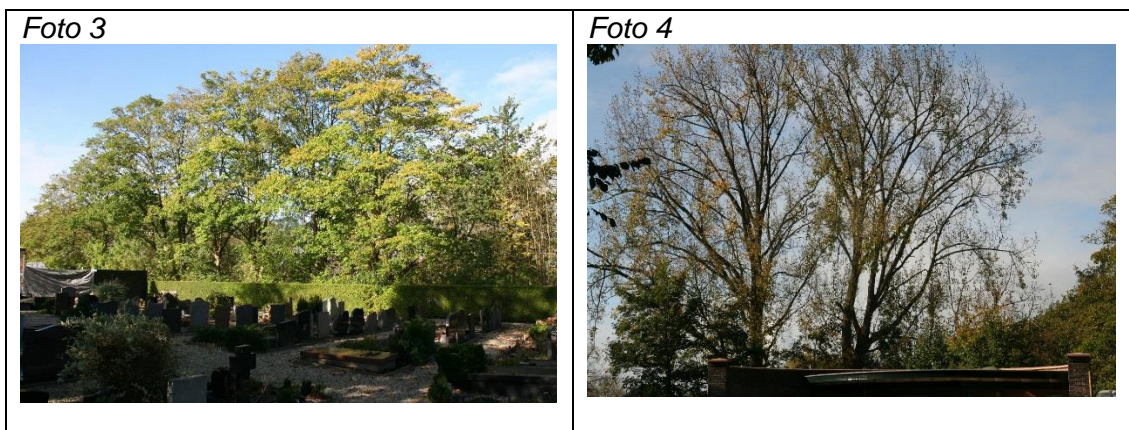
3.2 Verkenning werkgebied en habitatbevindingen

Veldverkenning werkgebied

Op 30 oktober 2017 heeft een eerste verkenning plaatsgevonden.

In het werkgebied zijn veel houtopstanden en boomstructuren aanwezig (foto 1 t/m 4) waaronder oudere tot zeer oude bomen, zoals Beuk en Plataan. Deze bieden goede gebruiksmogelijkheden voor vleermuizen en wellicht ook boomnesten van vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten.

Bij nadere inspectie van de bomen blijken nergens potentieel jaarrond beschermde nesten aanwezig te zijn.

Ook wordt nergens Grote bosgaardbei aangetroffen.

Langs de oever is oude beschoeïing aanwezig, waardoor een ondiepe zone met helofyten ontbreekt. Bovendien zijn langs de oever plaatselijk houtopstanden aanwezig die sterk over de oeverzone hangen (waaronder vleugelnoten, zie foto 5) en daarmee schaduw op het water werpen: dergelijke condities zijn ongeschikt voor amfibieën (die er ook nauwelijks uit het water kunnen komen) Krabbenscheer (die ook niet is aangetroffen) en andere waterplanten. Daarmee kunnen hier ook Groene glazenmaker en Platte schijfhoren worden uitgesloten, evenals geschikt jachtgebied voor Ringslang

Langs het betreffende deel van de oever zijn ook nergens stijrandjes aanwezig met potenties voor nestholten van IJsvogel.

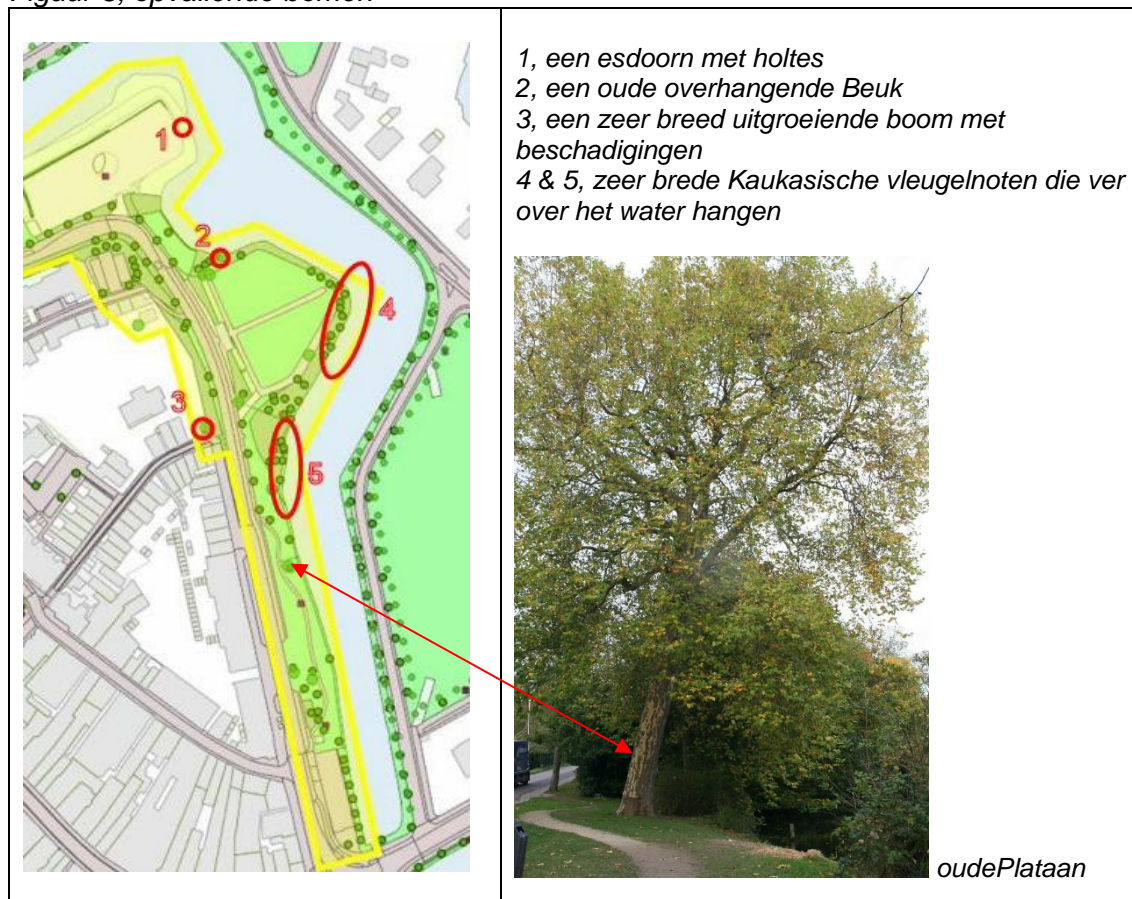
Foto 5, overhangende Vleugelnoot (zie figuur 3 nrs. 4&5)

Foto 6, houtopstanden langs oevers

Figuur 3, opvallende bomen

Met betrekking tot potenties voor vleermuisgebruik vertonen enkele bomen 'verdachte' plekken (holtes, zie foto's 7 t/m 9 & figuur 3/nr.1).

Bovendien zijn er lineaire en randstructuren van bomen en struwelen zoals langs Torenwal, langs het Plantsoen, langs de wateroevers en rond de begraafplaatsen. Deze kunnen aanleiding zijn voor een vaste vliegroute van vleermuizen.

Foto 7, holtes in Esdoorn aan de oostzijde van de RK Begraafplaats

Foto 8, geschikte vleermuisholte

Foto 9, Beuk met holte (zie foto eronder)

Habitatbeoordeling per soortgroep

Vaatplanten: Grote bosaardbei is nergens aangetroffen, evenmin als andere onthefingsplichtige soorten.

Grondgebonden zoogdieren: gezien de verspreiding (gegevens NDFF en atlanten) kunnen op de werklocatie uitsluitend enkele 'andere soorten' worden verwacht waarvoor een provinciale vrijstelling van toepassing is (zie § 2.2).

Vleermuizen: het kappen van grote bomen en van lineaire houtopstanden of boomrijen, vergt voorafgaand daaraan onderzoek naar vleermuisgebruik.

Broedvogels: er zijn nergens op de werklocaties jaarrond beschermde nesten in het geding, ook niet van IJsvogel.

Amfibieën en reptielen: de habitatcondities langs de oever zijn met betrekking tot meerdere aspecten zeer ongeschikt voor voortplanting van Rugstreeppad, en Heikikker (en andere amfibieën) of jachtgebied voor Ringslang: deze kunnen hier alle worden uitgesloten.

Vissen: deze kunnen op basis van verspreiding op voorhand worden uitgesloten (§ 2.5).

Overige ongewervelde soorten: gezien het ontbreken van Krabbenscheer (Groene glazenmaker) of waterplantenconcentraties (Platte schijfhoren) kunnen ook deze in deze regio geregistreerde ongewervelde soorten, worden uitgesloten.

3.3 Nader vleermuisonderzoek

Uitvoering

Het onderzoek met boominspectie is uitgevoerd door drs. J. Mulder, sinds 1987 full time praktiserend veldbioloog, gespecialiseerd in veldinventarisaties, faunaverplaatsingen en specifieke maatregelen voor flora en fauna. Afgestudeerd aan de Universiteit van Utrecht met als specialismen zoölogische ecologie m.b.t. vleermuizen, amfibieën, reptielen, vissen en floristiek heeft hij zich vervolgens tevens geschoold m.b.t. veldonderzoek naar grondgebonden zoogdieren, broedvogels en ongewervelde soorten.

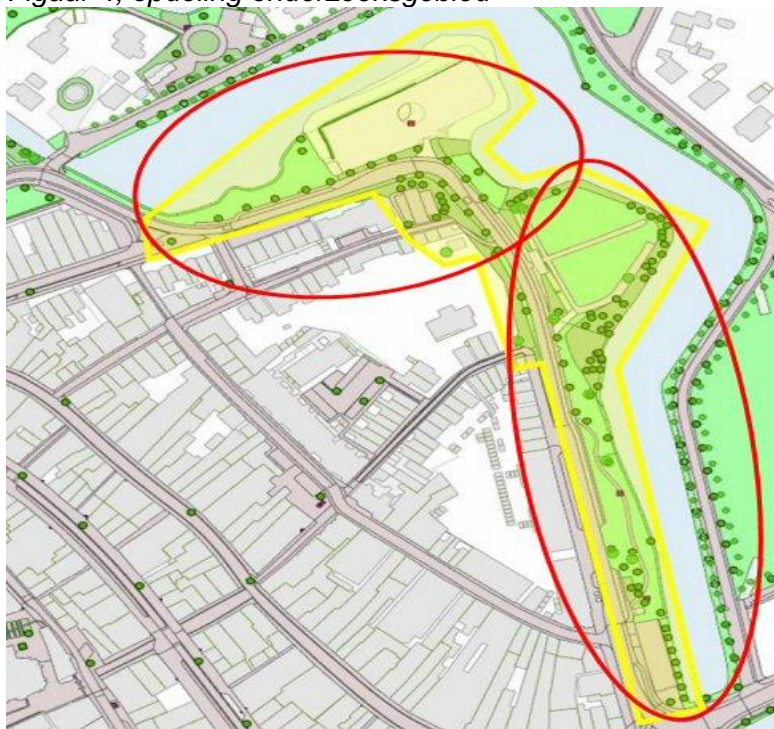
Het onderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de GAN (2017), aangevuld met de informatie uit Kennisdocumenten m.b.t. vleermuizen (Bij12/ 2017).

Vanwege het bij het onderzoek noodzakelijke 'overzicht' is het onderzoeksgebied ten behoeve van het voorzomeronderzoek opgesplitst in twee deelgebieden (zie figuur 4), RK Begraafplaats Hoge Wal (noordelijk deel) en Oude Algemene Begraafplaats Hoge Wal (zuidelijk deel). Voor de inventarisatie is naast detectie met een 'handheld batdetector' ook gebruik gemaakt van een zelfstandig opererende Batlogger.

Het nazomeronderzoek, waarbij voortdurend werfroepende vleermuizen van grotere afstand kunnen worden gehoord en door voortdurend heen en weer lopen nader kunnen worden getraceerd, vergt geen nadere opdeling van het onderzoeksgebied.

Het onderzoek is gericht op de volgende soorten: Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Laatvlieger, Rosse vleermuis, Watervleermuis en Gewone grootoorvleermuis. Gecontroleerd is op verblijfplaatsen (in boomholtes), belangrijke foerageerplekken en vliegroutes (langs bomen op rij).

Figuur 4, opdeling onderzoeksgebied

Voorzomeronderzoek 2018

Voor beide deelgebieden zijn twee veldbezoeken afgelegd, voor beide zowel een avond- als een ochtendtelling, te weten:

* RK Begraafplaats Hoge Wal, avond 7 juni en ochtend 8 juli;

* Oude Algemene begraafplaats Hoge Wal, ochtend 8 juni en avond 7 juli.

RK Begraafplaats Hoge Wal, voorzomeronderzoek 2018:

Op 7 juni was het veldbezoek aan het begin van de nacht, vanaf zonsondergang.

Temperatuur 18 graden, windkracht 2>3, 2/8>8/8 bewolking, droog

Zonsondergang 21.59 uur

Veldbezoek 21.48 - 00.15 uur

Er zijn tot 2 gewone dwergvleermuizen foeragerend aanwezig geweest: één op de begraafplaats zelf en één bij de grote populieren buiten de begraafplaats (westhoek deelgebied).

Daarnaast is een foeragerende Ruige dwergvleermuis op de begraafplaats waargenomen. Er zijn eveneens een doorvliegende Laatvlieger en een hoog in noord-noord-westelijke richting overvliegende Rosse vleermuis geregistreerd.

Op 8 juli was het veldbezoek aan het einde van de nacht, tot zonsopkomst.

Temperatuur 15 graden, windkracht 1, 0/8>4/8 bewolking, droog

Zonsopkomst 05.31 uur

Veldbezoek 02.55-05.20 uur

Er zijn tot 3 gewone dwergvleermuizen foeragerend aanwezig geweest: één op de begraafplaats en twee wederom bij de populieren (westhoek deelgebied).

Eénmaal werd een waarneming gedaan van een doorvliegende Ruige dwergvleermuis, die het werkgebied niet aandeed.

Voorts werd door de er langslopende straat (Torenwal) in westelijke richting een doorvliegende Laatvlieger gezien en werden twee korte waarnemingen van overvliegende rosse vleermuizen gedaan, alle zonder gebruik te maken van het werkgebied.

Vanaf een uur tot 39 minuten voor zonsopkomst werden minimaal 7 gewone dwergvleermuizen vanuit de richting van de oude begraafplaats dwars over de onderhavige begraafplaats doorvliegend, waargenomen. Het betreft hier waarschijnlijk een vaste vliegroute (zie figuur 5).

Bij de ingang van de begraafplaats werd tevens een korte serie grootoorvleermuispulsen opgevangen (98 minuten voor zonsopkomst). Dit lijkt niet op lokaal gebiedsgebruik te duiden.

Figuur 5, vastgestelde vliegroute gewone dwergvleermuizen in de ochtend

Oude Algemene Begraafplaats Hogewal, voorzomeronderzoek 2018:

Op 8 juni was het veldbezoek aan het einde van de nacht (tot zonsopkomst).

Temperatuur 17 graden, windkracht 2, 8/8 bewolking, droog

Zonsopkomst 05.19 uur

Veldbezoek 02.48-05.15 uur

Er waren tot 2 gewone dwergvleermuizen en een Ruige dwergvleermuis foeragerend in het werkgebied aanwezig.

Tussen 37 en 19 minuten voor zonsopkomst vlogen ook meerdere rosse vleermuizen vanuit het noorden aan en even later weer weg in westelijke richting. Verder werden geen waarnemingen gedaan.

Op 7 juli was het veldbezoek aan het begin van de nacht (vanaf zonsondergang)

Temperatuur 19-17 graden, windkracht 2>1, 3/8>1/8 bewolking, droog

Zonsondergang 21.59 uur

Veldbezoek 21.48-00.15 uur

Op de deze avond foerageerden gedurende langere tijd tot minimaal 7 dwergvleermuizen, vooral gewone dwergvleermuizen (waaronder minimaal ook één Ruige dwergvleermuis).

Korte tijd was een Gewone dwergvleermuis hier bezig met baltsroepen tijdens het vliegen, ongewoon vroeg in het seizoen !

Op grotere hoogte boven de begraafplaats foerageerden ook 1 tot 2 laatvliegers, terwijl nauwelijks overvliegende rosse vleermuizen werden waargenomen.

Kort voor middernacht lijkt een korte serie grootoorvleermuispulsen te zijn opgevangen (batlogger), wat nog nadere analyse vergt.

Conclusie voorzomeronderzoek

Bij de RK Begraafplaats Hoge Wal wordt op de begraafplaats zelf gefoerageerd door een Gewone en een Ruige dwergvleermuis, en net buiten de begraafplaats bij twee grote populieren door twee gewone dwergvleermuizen.

Er is éénmalig een zeer korte waarneming van een Gewone grootoorvleermuis gedaan.

Er ligt mogelijk een vliegroute van een niet al te groot aantal gewone dwergvleermuizen dwars over de RK begraafplaats, aan het einde van de nacht komende uit de richting van de Oude begraafplaats. Onduidelijk is of ze de Ravelijnsingel volgen of het water oversteken richting Oostsingel.

Er is geen zwermgedrag waargenomen zodat zijn geen indicaties verkregen van vaste verblijfplaatsen. Er is dan ook geen extra uitvliegtelling gehouden.

Bij de Oude Algemene Begraafplaats Hogewal wordt gefoerageerd door een Ruige dwergvleermuis, door (tot wel 7) gewone dwergvleermuizen en door twee laatvliegers. Ook komen rosse vleermuizen langs, doch zonder binding met het gebied.

Er is op beide begraafplaatsen kort een Grootoorvleermuis gesignaleerd.

Er zijn geen indicaties verkregen van vaste (kraam- of zomer-)verblijfplaatsen.

Nazomeronderzoek 2018

Voor het nazomeronderzoek in beide deelgebieden zijn twee veldbezoeken afgelegd gedurende de eerste 3 uur na zonsondergang met 20 dagen tussentijd.

Op 28 augustus was het veldbezoek aan het begin van de nacht, vanaf zonsondergang.

Temperatuur 15-14 graden, windkracht 1, 0/8 bewolking, droog

Zonsondergang 20.35 uur

Veldbezoek 20.35-23.45 uur

Op de Oude Algemene Begraafplaats Hogewal zijn bij dit bezoek een doorvliegende Gewone dwergvleermuis en Ruige dwergvleermuis waargenomen, en tevens af en toe een foeragerende Gewone dwergvleermuis.

Op de RK Begraafplaats Hoge Wal is bij dit bezoek slechts sporadisch een foeragerende Gewone dwergvleermuis vastgesteld.

Op beide locaties is geen enkele social call gehoord.

Op 18 september was het veldbezoek aan het begin van de nacht, eveneens vanaf zonsondergang.

Temperatuur 11 graden, windkracht 3>2, 4/8 bewolking, droog

Zonsondergang 19.47 uur

Veldbezoek 19.45-22.45 uur

Op de Oude Algemene Begraafplaats Hogewal is bij dit bezoek slechts op twee momenten heel kort een foeragerende Gewone dwergvleermuis vastgesteld. Bovendien is herhaaldelijk de baltsroep van een Ruige dwergvleermuis vastgesteld vanaf een dikke boom met Klimop (zie figuur 6 met commentaar).

Figuur 6: paarplaats Ruige dwergvleermuis in boom.

Locatie: achteraan het pad vanaf de hoofdingang ca. 10 meter naar links, bij 2 rechtop staande stenen en 4 dikke bomen

Op de RK Begraafplaats Hoge Wal zijn bij dit bezoek op verschillende momenten foeragerende gewone dwergvleermuizen vastgesteld.

Buiten het werkgebied, langs de huizen aan de Torenwal tegenover de begraafplaats, is voorts een langs de huizen baltende Gewone dwergvleermuis vastgesteld.

Figuur 7, baltende Gewone dwergvleermuis langs voorgevels huizen

Conclusie nazomeronderzoek

In een oude boom met Klimop achter op de Oude Algemene Begraafplaats Hogewal is een paarverblijf van Ruige dwergvleermuis vastgesteld.

Langs de gevels van de huizen aan de Torenwal tegenover de begraafplaats is een baltsterritorium van Gewone dwergvleermuis vastgesteld (buiten het werkgebied).

4 SAMENVATTING CONCLUSIES

In samenhang tussen literatuuronderzoek, veldverkenning, habitatbeoordeling en voor een deel veldinventarisatie kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

1) Vigerende regelgeving gebiedsbescherming

- * Op de planlocatie is géén regelgeving met betrekking tot de 'externe werking' Natura 2000 van toepassing (zie § 3.1).
- * Met betrekking tot PAS omvat de ingreep géén wijzigingen welke leiden tot toename van stikstofproductie (zie ook § 3.1).
- * Het plangebied vormt géén onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland of van bijzondere weidevogelgebieden (zie § 3.1).

2) Broedvogels

- * Er zijn géén potentieel jaarrond beschermde nesten aangetroffen.
- * Overige broedende vogels kunnen tijdens het broedseizoen (1 maart tot eind augustus) worden verwacht in bomen, struiken, langs oevers en op het water. Ze mogen tijdens het broeden niet worden verstoord: dat kan worden bewerkstelligd door verstorende werkzaamheden buiten het broedseizoen te verrichten, *dan wel* door voorafgaand aan werkzaamheden in het broedseizoen regelmatig controles uit te voeren en eventuele aangetroffen plekken met nesten te ontzien tot de nesten zijn uitgebroed.

3) Vrijgestelde, niet-ontheffingsplichtige soorten

Met de werkzaamheden kunnen overal wellicht vrijgestelde kleine zoogdieren of amfibieën worden aangetroffen. Hierop is de wettelijke zorgplicht van toepassing (zie blz.8), evenals op fauna welke *niet* is beschermd. Deze dieren dienen te worden opgepakt en voorzichtig buiten de gevarenzone weer te worden weggezet.

4) Nader veldonderzoek vleermuisgebruik

Uit het veldonderzoek zijn de volgende conclusies getrokken (zie § 3.3 Nader vleermuisonderzoek)

Voorzomer:

- * Er zijn in het werkgebied geheel géén kraamverblijven of zomerverblijven aangetroffen.
- * Wel is een vaste vliegroute van gewone dwergvleermuizen vastgesteld (zie figuur 5 blz.22). Deze heeft beperkende consequenties m.b.t. kap van houtopstanden.
- * Er zijn op RK Begraafplaats enkele en op de Oude Begraafplaats een groter aantal foeragerende dwergvleermuizen (vooral gewone-) vastgesteld.
- * Er is op beide begraafplaatsen op geheel verschillende tijdstippen steeds éénmalig een serie korte pulsen van Gewone grootvleermuis geregistreerd, kennelijk een langsvliegend kort foeragerend dier.
- * Eénmaal werden op de Oude begraafplaats in de avond ook twee op grotere hoogte foeragerende laatliegers vastgesteld, terwijl op de RK Begraafplaats een hoog over- en doorvliegende Laatvlieger werd geregistreerd.
- * Er zijn op enkele momenten overvliegende, dan wel kort aanvliegende en vervolgens weer wegvliegende, rosse vleermuizen geregistreerd, deels zonder gebiedsbinding en deels kennelijk heel kort foeragerend.
- * Tenslotte was op 7 juli aan het begin van de nacht een Gewone dwergvleermuis gedurende korte tijd bezig met baltsroepen tijdens het vliegen: een ongebruikelijk vroeg moment in het seizoen..

Nazomer:

- * Achter op de Oude Algemene Begraafplaats Hogewal is in een oude boom met Klimop een paarverblijf van Ruige dwergvleermuis vastgesteld.
- * Buiten het werkgebied is langs de gevels aan de Torenwal een baltsterritorium van Gewone dwergvleermuis vastgesteld.

5) Consequenties bevindingen vleermuisonderzoek

- * Slechts de vaste vliegroute (zie fig.5 blz.22) en een paarverblijf op de Oude Algemene Begraafplaats Hogewal (zie fig.6 blz.24) hebben bij kap van betreffende houtopstanden nadere consequenties (aanvraag ontheffing en compensatie). *Aanbevolen wordt om die betreffende bomen te handhaven !*
- * De waarnemingen van het foerageren van vleermuizen leiden niét tot consequenties aangezien de wijde omgeving voldoende alternatieven voor het foerageren biedt.

6) Uitsluitingen

- * Op basis van de habitatsituatie wordt in de uitgangssituatie van de werkzone het gebruik door alle andere mogelijk te verwachten ontheffingsplichtige soorten *anders dan broedende vogels en vleermuizen*, niet verwacht (zie habitatbeoordeling blz. 20).
- * De regionaal als aanwezig geregistreerd Grote bosaardbei, ontheffingsplichtige grondgebonden zoogdieren, Rugstreepad, Heikikker, Ringslang, Groene glazenmaker en Platte schijfhoren, samen met andere, in deze regio niet-geregistreerde ontheffingsplichtige soorten, kunnen van effecten worden uitgesloten.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Bij12 (2017). Kennisdocument Gewone dwergvleermuis e.a., versie 1.0
- Boesveld, A (2011), A. Gmeylig Meyling & R. de Bruyne, De Levende Natuur jg 112 nr. 3: Natuurbeheer, bescherming & biotoeisen van Nederlandse slakken.
- Bos/ F. (2006), M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff, De Vlinderstichting. De Dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming. Nederlandse Fauna 7, Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland.
- Broekhuizen/ Sim (2016), Kamiel Spoelstra, Johan B.M. Thissen, Kees J. Canters en Jan C. Buys (redactie): Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Uitgever Naturalis Biodiversity Center en EIS-Nederland, Leiden.
- Creemers (2009) Raymond.C.M. en Jeroen J.C.W. van Delft (Ravon)/ redactie: De Amfibieën en Reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, EIS-Nederland, Leiden.
- Dijkstra/ Klaas-Douwe B. (2002), Vincent J.Kalkman, Robert Ketelaar, Michiel J.T. van der Weide: De Nederlandse Libellen (Nederlandse Fauna 4). KNNV Uitgeverij.
- DR 2009. Wijziging beoordeling ontheffing Flora- en faunawet bij ruimtelijke ingrepen en aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten. Brief van de Dienst Regelingen, ffw2009.corr.046 van 25 augustus 2009, Ministerie van LNV (thans EZ).
- Floron 2011. Nieuwe atlas van de Nederlandse Flora. Stichting Floron/ KNNV Zeist.
- GAN 2017: Het protocol voor vleermuisinventarisaties. Gegevensautoriteit Natuur, Zoordiervereniging VZZ en Netwerk Groene Bureau's, 2012, aangepast 2017.
- Gmelig Meyling, A.W. & A. Boesveld (2008). Inhaalslag Verspreidingsonderzoek Mollusken van de Europese habitatrichtlijn. resultaten van het inventarisatiejaar 2007/ Platte schijfhoorn *Anisus vorticulus*. Stichting Anemoon, 30 juni 2008.
- Hustings/ Fred (2002) en Jan-Willem Vergeer. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Nederlandse Fauna 5. SOVON, Uitgeverij K.N.N.V. te Utrecht.
- Limpens/ H.J.G.A. (1997), K. Mostert en W. Bongers: Atlas van de Nederlandse Vleermuizen. Onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Musters/ Kees (1992). De Rugstreeppad. Orgaan van de Stichting Duin, nr. 41, december 1992.
- NDFF (2018). Quickscanhulp, registratie in samenwerking tussen Het Natuurloket, Gegevensautoriteit Natuur en Regelink, 2017.
- RAVON 63. Bijlage bij RAVON 63 jg 18 (4): Waarnemingenoverzicht 2015.

GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN

aangewezen soorten Natura 2000-gebieden

soorten planten en/of dieren welke in een ministerieel besluit ten aanzien van een Natura 2000-gebied zijn aangewezen als specifiek met betrekking tot dat gebied te beschermen;

‘andere soorten’ (Wnb)

eveneens beschermde soorten, niet behorend tot de soorten van Habitatrichtlijn of Vogelrichtlijn (Bijlage bij de Wet Natuurbescherming);

batdetector (handheld-)

apparaat waarmee op basis van de verschillende frequenties van de ultrasone geluiden die door verschillende vleermuissoorten tijdens het vliegen worden geuit, kan worden vastgesteld welke soort het betreft;

detectie

waarnemingen met een batdetector op basis van ultrasone geluiden;

externe werking Natura 2000

de geboden m.b.t. Natura 2000 zijn ook van kracht voor aangewezen fauna-soorten buiten een als zodanig aangewezen gebied wanneer zij daar ook significant gebruik maken voor functies zoals foerage, dagverblijf of hoogwatervlucht-plaatsen (bijv. vogels) of voor overwintering (bijv. vleermuizen);

fauna

dierlijke organismen waaronder zoogdieren, vissen, vogels, amfibieën, reptielen, insecten en andere ongewervelden;

flora plantaardige organismen zoals houtgewassen, kruidachtige gewassen, grassen en waterplanten;

foerageren

naar voedsel zoeken, voedsel verzamelen;

GAN Gegevens Autoriteit Natuur, onafhankelijke overheidsinstantie met de verantwoordelijkheid voor het verzamelen van natuurgegevens, ingesteld door het Ministerie van LNV (thans EL&I);

habitat

typische woonomgeving van een bepaalde soort;

Habitatrichtlijn, HR-soorten

soorten planten of dieren welke zijn opgenomen in de verschillende Bijlagen van de Europese habitatrichtlijn:

Bijlage IV: dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd;

helofyt

meerjarige moerasplant die in de waterbodem wortelt en waarvan de overblijvende knoppen zich onder de waterspiegel bevinden, maar de bladeren en bloeiwijze boven het water uitsteken;

kraamverblijf (vleermuizen)

een vaste holte of spleet (in boom of gebouw) waar vleermuizen worden geboren en gekraamd totdat ze vliegvlug zijn;

maaiveld

al of niet begroeide bovenkant/ oppervlakte van het terrein;

Nbw Natuurbeschermingswet, voormalige wet beschermde natuurgebieden (thans als Natura 2000-gebieden opgenomen in de Wnb);

NDF

Nationale Databank Flora en Fauna;

NNN Natuurnetwerk Nederland;

Omgevingsdienst/ RUD

regionale uitvoeringsdienst in opdracht van gemeenten en provincies, voor vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van natuur en milieu;

ongewervelde soorten

diersoorten zónder dan wel met een uitwendig skelet, zoals weekdieren, kevers, mieren en insecten;

ontheffing (Wnb)

een in het kader van de soortbescherming aangegeven toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats welke bescherming in de betreffende wet wordt geregeld;

paarterritorium (vleermuizen)

een beperkt ruimtelijk gebied in de directe nabijheid van het paarverblijf van met name gewone dwergvleermuizen waar een mannetje rondvliegt en met een specifieke sociale werfroep vrouwtjes naar het paarverblijf lokt;

paarverblijf (vleermuizen)

een vaste holte of spleet (in boom of gebouw) waar met name ruige dwergvleermuizen hun vrouwtjes naartoe lokken om er te paren;

PAS Programmatische Aanpak Stikstof;**populatie**

groep individuen van één soort die, levende in een bepaald gebied, een voortplantingseenheid vormen;

RAVON

Reptielen, Amfibieën en Vissen Onderzoek Nederland;

soortgroep

groep organismen van dezelfde klasse of ondersoort: vaatplanten, mossen, zoogdieren, vogels, reptielen, amfibieën, vissen, insecten (ondersoorten: vlinders, libellen enz.);

'ter zake kundige' (Ffw/ Wnb)

een persoon die:

- * op HBO, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt ecologie, en/of
- * als ecoloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, en/of
- * zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van soortbescherming en is aangesloten bij de daarvoor bestaande organisaties/ PGO's zoals RAVON, VZZ, SOVON, FLORON enz. (bron: Ministerie van LNV/ EZ);

vaste verblijfplaatsen (Ffw/ Wnb)

zomer-, winter- of paarverblijfplaatsen, vaste migratie- en vliegroutes en cruciale foerageerplekken van vleermuizen; vaste voortplantingslocaties van amfibieën; vaste verblijfplaatsen van Kleine modderkruiper, e.d.; schuil- en broedplaatsen van vogels welke jaarlijks opnieuw als zodanig worden gebruikt;

verspreidingsgegevens/ -onderzoek

met steekproefonderzoek vastgestelde gebieden waar een bepaalde soort verwacht kan worden;

Vogelrichtlijn, VR-soorten

vogelsoorten die zijn opgenomen in de Europese Vogelrichtlijn; volgens het Europese recht wijzen de lidstaten beschermingszones aan om voor alle aangewezen soorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen om populaties van deze soorten in stand te kunnen houden;

vrijstelling, provinciale (Wnb)

een in het kader van Wnb geregelde provinciale toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats, geregeld voor categorieën zoals aangegeven in de Bijlage bij Wnb Onderdelen A & B;

werfroep (vleermuizen)

lokroep van mannetjesvleermuizen als een ononderbroken reeks van social calls om vrouwtjes naar hun territorium, baltsplaats of paarverblijf te lokken voor het paren;

wettelijk belang (Wnb)

in de natuurwetgeving zijn een aantal verschillende belangen opgenomen op basis waarvan het beschermingsregime met betrekking tot sooten van de Vogelrichtlijn of Habitatrichtlijn, mede wordt genuanceerd;

winterverblijf

een vaste holte waar een faunasoort vorstvrij kan overwinteren;

Wnb Wet Natuurbescherming welke vanaf 1 januari 2017 de beschermingskaders met juridische verboden, verplichtingen, voorwaarden en toestemmingen biedt voor (het omgaan met) flora en fauna;**zorgplicht**

de in de wet vastgelegde plicht (art. 2) dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende dieren (en dus niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving. Dit is een algemene fatsoenseis die voor iedereen geldt. Overigens geldt de zorgplicht ook voor planten (LNV 2005).

zwermen (vleermuizen)

gedrag dat veel vleermuissoorten vertonen voordat zij hun verblijfplaats binnen-vliegen, en dat zich kenmerkt door herhaaldelijk naderen (aanvliegen) van de toegang van de verblijfplaats zonder deze definitief te betreden;

zwermlocatie (vleermuizen)

locatie waar vleermuizen in herfst of voorjaar zwermen, vaak bij of in winterverblijfplaatsen.
